

Kunskapscentrum för jämlik vård

Tillgänglig information om covid-19

Utlysning 2022

Riva hinder

En förälder blir till

Förstå familjen

Smärtekuben

Förstå mig rätt

Lära och bemästra

Tillsammans

Skrivhjälp för jämlik text

Normspelet

Ta med en vän

Självskada och normer

Skrivet om jämlik vård

Digitala föreläsningar

Samarbete med universitet och högskolor

Praktik

Nyhetsbrev

Kontakt

Kunskapscentrum för jämlik vård

Kunskapscentrum för jämlik vård (KJV) finns för att hälso- och sjukvård ska ges på lika villkor till alla. Människors behov och erfarenheter är olika och vården behöver variera med dem. Så är det inte alltid idag. Genom forskning, utbildning och verksamhetsutveckling formar vi förutsättningar för att jämna ut omotiverade skillnader. Vi identifierar problem och stödjer hälso- och sjukvården för att göra något åt dem. Det gör vi bäst i nära samarbete med andra. Här hittar du verktyg och texter som bidrar till jämlik vård. Använd dem gärna och kontakta oss om du vill veta mer.

Vårt arbete

Förstå familjen

Ett verktyg för dig som

Riva hinder

Ett verktyg för mer jämlik vård och hälsa genom ökad kulturell medvetenhet.

Förstå mig rätt

En samtalsmetod för att minska missförstånd mellan patient och vårdpersonal.

Bild: Släkthistoria

Bild: Forum för
levande historia

ÄR BEGREPPEN
VIKTIGA?

VANFÖR [1500-tal och framåt]

- om person: som led av medfödd l. förvärvad skada l. deformitet i kroppens rörelse- l. stödorgan, rörelsehindrad l. fysiskt handikappad; // som (på grund av ålderdomssvaghet l. sjukdom) brister i l. saknar kraft l. ork att klara sig själv l. är oförmögen att arbeta, . ([Svenska Akademiens Ordbok](#))

LYTT [1500-tal och framåt]

- som har ngt lyte; numera nästan bl. om person vars hållnings- l. rörelseorgan helt l. delvis äro oförmögna att fungera normalt, ofärdig, vanför. ([Svenska Akademiens Ordbok](#))

KRYMPLING [1500-tal och framåt]

- person som är berövad det rätta o. fria bruket av en l. flera lemmar l. eljest är vanskapad o. oformlig, vanför l. ofärdig person. ([Svenska Akademiens Ordbok](#))

INVALID [1700-tal och framåt]

- person som på grund av olyckshändelse (i arbete), sjukdom o. d. blivit (stadigvarande) oduglig till tjänst l. arbete; särsk. (o. i svenskan tidigast användt) om krigsman som på grund av (i krig erhållen) kroppsskada l. kroppssvaghet blivit oförmögen till krigstjänst. ([Svenska Akademiens Ordbok](#))

IDIOT [1600-tal och framåt]

- olärd l. ostuderad person; lekman; äv. med bestämning inledd av prep. i: person som saknar kunskaper o. insikt i (ngt); ofta med ringaktande innebörd: okunnig människa, ignorant
- psykiatr. person med abnormt svaga förståndsgåvor l. själsförmögenheter; i högre grad sinnesslö person; äv. i uttr. moralisk idiot o. d., om person som saknar moraliska känslor.
- ytterligt enfaldig o. omdömeslös person ([Svenska Akademiens Ordbok](#))

SINNESSLÖ [1800-tal och framåt]

- om olika slag av medfödd l. i tidigaste barndomen förvärvad intellektuell utvecklingshämning som är bestående o. så höggradig att den gör individen oförmögen att reda sig i livet utan särskilda hjälpåtgärder (omfattande formerna idioti, imbecillitet o. debilitet), psykisk utvecklingsstörning l. efterblivenhet, oligofreni; förr äv. allmännare, om annan form av sinnesrubbing. ([Svenska Akademiens Ordbok](#))

PSYKISKT EFTERBLIVEN [1955 och framåt] ([Wikipedia/Grunewald 2009](#))

Arbetaren

Tisdagen den 4 Augusti 1953

Årgång 32
Pris 25 öre

Upplaga A

Människor påverkas starkt av vad som sägs till oss.

Den neurovetenskapliga studien "Do words hurt?" visade att negativa ord riktade mot testpersonerna utsöndrade stress- och ångestinducerande hormoner.

Studien visade också att negativa ord, oavsett om de talas, hörs eller tänks, inte bara orsakar stress i stunden, utan även bidrar till långvarig ångest. ([Richter et al. 2009](#))

Skräckvälde på sinnesslöanstalt

Patienterna är värnlösa mot terror från vårdare

Amerikanska Korea-soldater marscherar den långa vägen tillbaka från frontlinjerna, sedan freden blivit ett faktum. De är alltför trötta för att ännu reagera inför ställetändet — glädjen kom efteråt.

Vipeholms sjukhus för sinnesslöa. Det regnar ute, patienterna sitter längs korridorväggarna, enligt vårdarens order utan att flytta sig från sin plats. Efter ett par timmar stiger en av dem upp och börjar gå på golvet, gestikulerande och talande för sig själv. Vårdaren varnar honom men han reagerar inte. I nästa ögonblick ligger han på golvet med bakåtvridna händer. I tjugo minuter håller vaktaren honom i den ställningen, vrider då och då om hans armar ett extra tag. Patienten stönar av smärta, blodet pressas fram ur munnen på honom. Till slut släpps han med en knuff. "Det lönar sig ändå inte", säger vaktaren till sin kollega. "Det enda som hjälper är att ta ut honom i tvåtrummet och lägga honom i kallt vatten. Då brukar han bli tyst ett par dar."

Den som återger episoden är en 36-årig lundastudent, Lennart Berggren, som tillbragt två månader som vårdare på Vipeholms sjukhuset. Det var en skakande upplevelse, säger han. Aldrig anade jag att så mycket lidande och så mycket skräck kunde rymmas inom en vårdanstalt eller att så mycket sadism och så mycket terror kunde utövas av personal

emot lätt efterblivna och fullständiga imbeciller, fridsamma och våldsamma, sinnesslöa med sinnessjukdom och sinnesslöa som är psykopater. Och fullständigt groteska blir förhållandena när man inte gör något försök att differentiera patienterna efter vårdbehovet, säger hr Berggren.

Den uppdelning som nu existerar utgår helt från vårdarnas synpunkt. De som är lättast att "diagnostisera" är de

hälsovård bör utnyttas

UTVECKLINGSTÖRNING

- ”<<något ålderdomligt>> som försenats i sin intelligensutveckling från de tidigaste levnadsåren. JFR *funktionsnedsatt*.” [\(Svensk Ordbok\)](#)
- Ordet utvecklingsstörning förekommer fortfarande på vissa håll, t.ex. *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade* [\(LSS\)](#)

INTELLEKTUELL FUNKTIONSNEDSÄTTNING

- ”Vi i FUB använder *intellektuell funktionsnedsättning*. Förut använde vi ordet *utvecklingsstörning*.” [\(Riksförbundet FUB\)](#)
- *Intellektuell funktionsnedsättning* är det begrepp som finns i den svenska översättningen av diagnosmanualen DSM-5.

HANDIKAPP [1700-tal och framåt i nuvarande betydelse]

- av eng. *handicap*, enl. ordalydelsen: "hand i mössa". Det eng. ordet är // benämning på ett slags bytesspel, vid vilket de två parterna jämte en opartisk tredje man // nedlade insatser i en mössa eller hatt, sedermera (1754) om // förberedd kapplöpning mellan två hästar, varvid tredje man bestämde den extra vikt som den bättre hästen hade att bära. ([Svenska Akademiens Ordbok](#))
- "Begåvningshandikapp eller förståndshandikapp är //ord som tidigare har använts. Dessa ord är förlegade och bör inte användas. 2007 mönstrade Socialstyrelsen ut ordet handikapp. *Ordet kan upplevas som stigmatiserande och bör undvikas* står det i rekommendationen." ([Riksförbundet FUB](#))

Term	Termstatus	Diagram	Definition
handikapp	avrådd		begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen
handikapp	avrådd		nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga

FUNKTIONSNEDSÄTTNING [från 2007 i nuvarande definition]

- "Funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga." ([Socialstyrelsens termbank](#))
- En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur. ([Funktionsrätt Sverige](#))

FUNKTIONSHINDER [från 2007 i nuvarande definition]

- "Funktionshinder är den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen." ([Socialstyrelsens termbank](#))
- "Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen." ([Funktionsrätt Sverige](#))

FUNKTIONSVARIATION [2009 och framåt]

- ”En del upplever *funktionsnedsättning* som negativt och använder hellre ord som *funktionsvariation*, *funktionsskillnad* eller *funktionsvariant*. De orden betonar mer att alla människor fungerar på olika sätt, inte bättre eller sämre. // Det kan avse funktionsnedsättningar men behöver inte göra det, utan även sådant som i vissa sammanhang är en tillgång – som att vara väldigt lång eller att, som många personer med adhd vara särskilt energisk.” [\(Språkrådet\)](#)
- ”Det är vanligt att begreppet funktionsvariation används istället för ordet funktionsnedsättning, men orden är inte synonymer. Funktionsvariation handlar om att *alla människor har olika sätt att fungera*. // Riksförbundet FUB rekommenderar inte användning av ordet funktionsvariation, eftersom det riskerar att förminska behoven hos personer med funktionsnedsättning.” [\(Riksförbundet FUB\)](#)

08:43 93%

← Alla inlägg

henrikwahlstroem Följer

Varje gång jag skriver antingen neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller funktionsvariation så blir jag rättad av någon som menar att det ena är fel eller förlegat. Jag är helt inställd på att säga det som ni med NPF-diagnoser föredrar, men det var oklart vilken term det är.

Så jag gjorde en snabb omröstning för att se vad ni som har NPF-diagnoser själva föredrar att man säger.

Det blev i det närmaste dött lopp, när jag skriver detta har 52% svarat att de föredrar funktionsvariation respektive 48% som föredrar funktionsnedsättning. (982|908)

Men intressant är att väldigt många även skrivit till mig för att säga hur väldigt starkt de känner för sitt alternativ, och inte alls vill acceptera det andra. Men lika många från båda sidor.

Så här motiverade många det:

6 207 gilla-markeringar
henrikwahlstroem Om ni vill diskutera detta vidare så är det fritt fram i kommentarerna nedan! (Ni behöver inte skick... mer
Visa alla 277 kommentarer

Home Search Reels Shop Profile

08:43 93%

← Alla inlägg

henrikwahlstroem Följer

Några av era motiveringar för termen funktionsnedsättning:

"En diagnos får man pga att en viss funktion är nedsatt vilket påverkar vardagen och måendet."

"Har du ingen nedsättning har du nog ingen anledning att ens få en NPF-diagnos."

"Alla människor har variationer av funktioner inom olika områden och det leder oftast inte till jättestora problem i livet. Nedsättning visar vad det handlar om, hur trist det än kan kännas att det är det man har."

"Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning" är fortfarande den korrekta medicinska termen och motiverar varför jag behöver stöd och medicin"

3/4

6 207 gilla-markeringar
henrikwahlstroem Om ni vill diskutera detta vidare så är det fritt fram i kommentarerna nedan! (Ni behöver inte skick... mer
Visa alla 277 kommentarer

Home Search Reels Shop Profile

08:43 93%

← Alla inlägg

henrikwahlstroem Följer

Några av era motiveringar för termen funktionsvariation:

"Människor är olika och enda anledningen till varför jag har min diagnos är för att "sådana som jag" har en annan slags rytm i vardagen än vad samhällets ramar tillåter."

"Att säga att jag har en nedsättning syftar bara till att jag inte funkar i den normativa världen."

"Jag fungerar ANNORLUNDA än normen, inte sämre"

"Om samhället skulle ha en bredare syn och förståelse och bygga upp system där fler kan få blomstra så som man är skapt till att fungera, kanske skulle det inte upplevas som en nedsättning i alls lika stor grad?"

2/4

6 207 gilla-markeringar
henrikwahlstroem Om ni vill diskutera detta vidare så är det fritt fram i kommentarerna nedan! (Ni behöver inte skick... mer
Visa alla 277 kommentarer

Home Search Reels Shop Profile

FUNKIS [2015 och framåt]

- "Funkis" kan användas på olika sätt. I sin enklaste form kan ordet användas som personbetecknande substantiv, "Jag är (en) funkis", eller som adjektiv. Ofta används *funkis-* som förled i sammansättningar, som i *funkisvänlig //* och *funkisrörelse*.
[\(Funkatips\)](#)

NEUROTYP [1998 och framåt]

- När Laura Tisoncik fick en autismdiagnos reagerade hon starkt på hur arrogant många uttryckte sig om personer med autism. På skoj skapade hon en webbsida med diagnoskriterier för ett obotbart *neurotypiskt syndrom*, som sades kännetecknas av *upptagenhet med socialt samspel; inbillad överlägsenhet; besatthet med likformighet; antagande om att deras upplevelse av världen är den enda korrekta; svårigheter att vara ensamma; intolerans mot olikheter hos andra; vidhållande av dysfunktionella ritualer i grupp för att upprätthålla gruppens identitet; svårigheter att kommunicera rakt och tydligt, med hög förekomst av lögner*. [\(Autism Sverige\)](#)

FUNKTIONSRÄTT [lanserades 2017]

”Varje människa har rätt till självbestämmande och full delaktighet i samhällslivets alla delar. // Det grundar sig på mänskliga rättigheter. Det ryms inom det nya begreppet funktionsrätt - en person med funktionsnedsättnings rätt till självbestämmande och full delaktighet.

Funktionsrätt handlar om individens rättigheter i olika samhällssituationer. Fokus flyttas från hinder, tillgänglighet och särskilda lösningar till principen om mänskliga rättigheter och ett universellt utformat samhälle. // Vi har alla rätt till en fungerande vård, en fungerande skola, ett fungerande arbetsliv och så vidare.” [\(Funktionsrätt Sverige\)](#)

ÄR BEGREPPEN
VIKTIGA?

Bild: Unga Rörelsehindrade

Bild: RFSL

tänkte
ni nu?

Bild: DHR

ÄR BEGREPPEN
VIKTIGA?